

PRAWNE DEFINICJE PRZESTĘPSTWA ŁAPOWNICTWA

w polskim systemie prawa karnego materialnego

st. asp. Karion Smolarek

Zakład Służby Kryminalnej CSP

W polskim systemie prawnym istnieje grupa przepisów związanych z szeroko rozumianą korupcją, podstawowe znaczenie mają artykuły znajdujące się w rozdziale XXIX Kodeksu karnego (ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 2020 r. poz. 1444, z późn. zm.) zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego”. Jednak pojawiają się one także w innych rozdziałach powyższego kodeksu. W niniejszym opracowaniu przedstawione zostaną definicje niektórych przestępstw o charakterze korupcyjnym, a dokładnie łapownictwa biernego i czynnego. Zanim zostaną omówione konkretne artykuły, należy zaznaczyć, że z punktu widzenia kwalifikacji prawnej, podstawowe znaczenie ma ustalenie, czy sprawca wypełnił ustawowe znamiona czynu zabronionego, określonego w konkretnym przepisie danego aktu normatywnego. Aby tego dokonać, należy poznać istotne elementy danej normy prawnej, czyli przeprowadzić typizację. Typizacja to wydobywanie z ustawowego opisu przestępstwa jego cech istotnych, powtarzających się. W klasycznym systemie opisu norm prawa posługujemy się pojęciem znamion, które określane są poprzez ich istotne cechy, takie jak: podmiot, strona podmiotowa, przedmiot oraz strona przedmiotowa. Dla przypomnienia należy wskazać, czym są owe znamiona.

ZNAMIONA PRZESTĘPSTW

Podmiot mówi nam o sprawcy, który zdolny jest do popełnienia danego czynu; jest to osoba fizyczna, która posiada zdolność prawną do dokonania określonego przestępstwa. Wyróżniamy podmiot powszechny oraz podmiot indywidualny, mówi się też o przestępstwie powszechnym i przestępstwie indywidualnym.

Podmiot powszechny występuje wówczas, gdy sprawcą może być każdy człowiek, niezależnie od jego zdolności fizycznych, intelektualnych lub innych cech charakterystycznych. Natomiast podmiot indywidualny pojawia się wówczas, gdy sprawca posiada określone cechy przewidziane przez ustawę i są one konieczne do zaistnienia konkretnego czynu zabronionego. Zagłębiając się w tę tematykę, można także wy-

różnić przestępstwo indywidualne właściwe występujące w typie podstawowym, czyli takie, za które karalność jest uzależniona od posiadania przez sprawcę cechy przewidzianej przez ustawę, oraz przestępstwo indywidualne niewłaściwe, czyli przestępstwo typu zmodyfikowanego, kwalifikowanego albo uprzywilejowanego, przy którym wyższy lub niższy wymiar kary jest uzależniony od posiadania przez sprawcę wyżej wymienionej cechy, niekoniecznie występującej w typie podstawowym.

Strona podmiotowa mówi nam o stosunku psychicznym sprawcy do popełnionego czynu zabronionego. Możemy mówić o stronie podmiotowej umyślnej oraz nieumyślnej. W przypadku umyślnego popełnienia przestępstwa należy rozróżnić, w jakim zamiarze działał sprawca, wyróżniamy zamiar bezpośredni oraz ewentualny. Kwestię tę wyjaśniają artykuły 8 i 9 Kodeksu karnego.

PRZESTĘPSTWO ŁAPOWNICTWA

Art. 8. *[Zasada ustalania strony podmiotowej]*

Zbrodnię można popełnić tylko umyślnie; występki można popełnić także nieumyślnie, jeżeli ustawa tak stanowi.

Art. 9. *[Strona podmiotowa czynu, umyślność i nieumyślność]*

§ 1. Czyn zabroniony popełniony jest umyślnie, jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi.

§ 2. Czyn zabroniony popełniony jest nieumyślnie, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć.

§ 3. Sprawca ponosi surowszą odpowiedzialność, którą ustawa uzależnia od określonego następstwa czynu zabronionego, jeżeli następstwo to przewidywał albo mógł przewidzieć.

Z treści powyższych przepisów wynika, że zasady ogólne ułatwiają nam ustalenie strony podmiotowej czynu zabronionego, ponieważ jak wynika z zasad prawa, przestępstwo można popełnić jedynie umyślnie, chyba że konkretny przepis wyraźnie wskazuje, iż możliwe jest jego dokonanie nieumyślnie. Umyślne działanie sprawcy w zamiarze bezpośrednim polega na tym, że chce on popełnienia danego czynu zabronionego. Można powiedzieć, że bezpośrednio zmierza do jego dokonania. Natomiast umyślne działanie w zamiarze ewentualnym sprowadza się do tego, że nie chce on dokonania konkretnego czynu, lecz godzi się na wystąpienie jego skutków, niejako nie zależy mu na ewentualnie powstałym przestępstwie, choć mógł przewidywać jego wystąpienie. W przypadku działania umyślnego w zamiarze bezpośrednim wyróżnia się także zamiar nagły oraz zamiar przemyślany, o czym wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 27 października 1995 r. Zamiar nagły jest przeżyciem, z którym zarówno nauka prawa karnego, jak i praktyka orzecznicza łączy mniejszy stopień winy. Sprawca nie ma bowiem wystarczającej dyspozycji czasowej i warunków wszechstronnego przemyślenia czynu i podejmuje taką decyzję określonego zachowania się, której – być może – w innych warunkach by nie podjął. Decyzja określonego zachowania się podjęta w sposób nagły, pod wpływem emocji wynikających z zaskoczenia, zagrożenia, bez możliwości racjonalnego rozważenia okoliczności, które by mogło doprowadzić do innego zachowania się, jest bez wątpienia mniej naganna od zamiaru przemyślanego, gdy sprawca ma czas i możliwość wszechstronnego przemyślenia czynu, a jednak przestępstwo z rozmysłem przygotowuje i następnie wykonuje¹. Trzeba jeszcze zaznaczyć, że zgodnie z wyżej cytowanym przepisem strona podmiotowa nieumyślna występuje wtedy, gdy sprawca nie zachowa ostrożności wymaganej w konkretnych okolicznościach, w których wystąpienie skutku mógł, chociażby potencjalnie, przewidzieć.

Przedmiot, inaczej mówiąc przedmiot ochrony, oznacza dobro, które jest naruszone lub chociażby zagrożone w wyniku działania sprawcy czynu zabronionego. W teorii prawa wyróżnia się przedmiot ochrony: ogólny, rodzajowy oraz indywidualny.

Ogólny przedmiot ochrony to ogół dóbr chronionych przez ustawodawstwo karne, czyli całokształt stosunków społecznych, prawnych, politycznych i gospodarczych, występujących w danym państwie. **Rodzajowy przedmiot ochrony** to dobro prawne chronione przez grupę przepisów karnych, z reguły zamieszczonych w jednym rozdziale Kodeksu karnego. Tytuły rozdziałów wskazują właściwe dobro chronione określoną normą, przykładowo rozdział XXIX Kodeksu karnego zatytułowany „Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego” wskazuje, że przedmiotem ochrony przepisów tego rozdziału jest prawidłowa działalność instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego. Natomiast **indywidualny przedmiot ochrony** to konkretne dobro chronione przez dany przepis w ramach rodzaju, do którego należy.

Strona przedmiotowa tworzy charakterystykę działania sprawcy. Na jej budowę składają się takie elementy, jak: zachowanie sprawcy, przedmiot czynności wykonawczej, okoliczności modalne, typ, skutek oraz związek przyczynowo-skutkowy.

W niektórych opracowaniach autorzy wskazują także inne elementy budujące powyższą cechę lub stosują odmienne nazewnictwo. Zachowanie sprawcy nazywane także znamieniem czynnościowym to odpowiednik orzeczenia w zdaniu, mówi o tym, co robi sprawca czynu, na przykład „przyjmuje”, „udziela” lub „obiecuje”, może ono określać działanie lub zaniechanie działania. Należy pamiętać, że działanie obiektywnie istnieje, natomiast zaniechanie nie należy do sfery bytu. Zaniechanie nie istnieje samo przez się, a jedynie w relacji do pewnych oczekiwań wobec podmiotu, które przybierają postać obowiązków na nich nałożonych. Zaniechanie to stan bezczynności odnoszony do ciężącego w danej sytuacji obowiązku działania, współistnieje z normą nakładającą obowiązek². Przedmiot czynności wykonawczej, niekiedy zwany przedmiotem czynu, to osoba lub rzecz, na którą bezpośrednio skierowane jest zachowanie się sprawcy, przez przedmiot ten rozumie się zatem obiekt materialny, na który sprawca działa, dokonując danego czynu zabronionego. Okoliczności modalne to inaczej okoliczności zmienne. Ubogacają one opis zachowania sprawcy oraz zawartość bezprawia jego przestępstwa, dotyczą czasu, miejsca, sposobu popełnienia czynu lub jeszcze innych właściwości zachowania, nie występują we wszystkich rodzajach czynów zabronionych i zwykle składają się na zmodyfikowane typy przestępstw.

W polskim systemie prawnym występują trzy typy przestępstw: podstawowy, kwalifikowany i uprzywilejowany. Rozróżnienie ich wynika z sankcji, jaką ustawodawca przewidział za dane zachowanie należące do tego samego przypadku czynu zabronionego. Zazwyczaj typ podstawowy określony jest w pierwszym paragrafie opisującym dane przestępstwo lub wykroczenie. Typ kwalifikowany i uprzywilejowany zależą od wystąpienia okoliczności dodatkowych, takich jak: sposób działania, inny skutek, okoliczności, użyte narzędzia, motywacja działania sprawcy lub jego szczególne cechy. Typ kwalifikowany to taki, w którym sankcja jest wyższa, natomiast uprzywilejowany przewiduje niższą karę niż w typie podstawowym. Skutek wskazany w omawianej stro-

nie przedmiotowej przestępstwa wskazuje na zmianę w świecie zewnętrznym, którą swoim działaniem powoduje sprawca. Zasadniczo mówi się o zmianie w sensie fizycznym, ale również występuje skutek niematerialny, na przykład w postaci sprowadzenia niebezpieczeństwa dla dobra lub w postaci zaniechania obowiązku. Jeżeli chodzi o terminologię, to wyróżniamy przestępstwa skutkowe, czyli materialne, oraz bezskutkowe, inaczej zwane formalnymi. Przestępstwa formalne, inaczej bezskutkowe, dotyczą sytuacji, w których skutek nie należy do ustawowych znamion przestępstwa, gdyż nie jest jego integralną częścią składową, ale powstałe w przyszłości skutki mają znaczenie dla wyboru rodzaju kary i jej wymiaru. Związek przyczynowo-skutkowy to związek zachodzący pomiędzy zdarzeniami, rzeczami, cechami lub faktami, w których jedno jest skutkiem drugiego oraz jedno wynika z drugiego siłą konieczności. Zakłada się, że związek taki zachodzi obiektywnie, co oznacza, że nie można go wywnioskować³. Wyżej przedstawione informacje pozwolą nam wyjaśnić artykuły Kodeksu karnego dotyczące szeroko rozumianej korupcji. Przepisy te, jak już wcześniej wskazano, zawarte są głównie w rozdziale XXIX Kodeksu karnego i znajdują się w centrum zainteresowania organów ścigania. Należy jednak pamiętać, że zjawisko korupcji występuje w różnych dziedzinach życia i niekoniecznie podlega ściganiu. Sytuacje takie dotyczą przede wszystkim sfery życia prywatnego i części działalności gospodarczej związanej z rozrywką, na przykład w sytuacji uzyskania prestiżowego angażu w kinematografii. Obecnie ustawodawca nie jest zainteresowany tą sferą życia, jednak trzeba pamiętać, iż w przeszłości ustawodawstwo także nie wpływało na działalność w sferze sportu, aż do czasu zbulwersowania opinii publicznej korumpowaniem środowiska sędziowskiego w polskiej piłce nożnej. Dla przypomnienia należy wspomnieć, że sytuacja ta dotyczyła nieprawidłowości i przestępstw popełnianych przez sędziów piłkarskich, piłkarzy, trenerów, działaczy klubowych i działaczy związkowych w strukturach PZPN oraz okręgowych związkach piłkarskich związanych z pozasportowym wpływem na przebieg rozgrywek ligowych i pucharowych piłki nożnej mężczyzn w Polsce. Ściganie takich działań przez organy wymiaru sprawiedliwości stało się możliwe po wprowadzeniu z dniem 1 lipca 2003 r. do Kodeksu karnego przestępstwa tak zwanego przekupstwa sportowego⁴. Zjawisko to zostało spenalizowane w art. 296b kk. Artykuł ten został następnie uchylony, jednak temat nie został porzucony i obecnie zagadnienie to zawiera inny akt normatywny, a dokładnie ustawa o sporcie, która została uchwalona przez parlament w dniu 25 czerwca 2010 r. (Dz. U. z 2020 r. poz. 1133), zaś w życie weszła 4,5 miesiąca później, to jest 16 października 2010 r. Ustawa ta uchyliła wskazany wyżej przepis art. 296b kk, w zamian wprowadzając rozbudowane regulacje prawnokarne, stanowiące realną odpowiedź na wyzwanie, jakie w tym zakresie stoją przed organami ścigania oraz sądownictwem⁵. Dlatego nie są wykluczone dalsze zmiany prawodawcze w tematyce korupcji, zarówno kryminalizujące kolejne rodzaje zachowań, jak też doprecyzowujące dotychczas istniejące normy.

PRZESTĘPSTWO ŁAPOWNICTWA

Podstawowe znaczenie, niejako naturalnie związane z korupcją, ma pojęcie łapownictwa. Dotyczą go dwa artykuły znajdujące się w przywołanym wyżej rozdziale Kodeksu karnego,

a mianowicie art. 228 kk opisujący „łapownictwo bierne”, nazywane także „sprzedajnością”, oraz art. 229 kk mówiący o „łapownictwie czynnym”, które nosi również miano „przekupstwa”. Definiowanie powyższych przepisów należy rozpocząć od pierwszego z nich.

ŁAPOWNICTWO BIERNE

Art. 228 kk

- § 1. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
- § 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
- § 3. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę za zachowanie stanowiące naruszenie przepisów prawa, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.
- § 4. Karze określonej w § 3 podlega także ten, kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, uzależnia wykonanie czynności służbowej od otrzymania korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy lub takiej korzyści żąda.
- § 5. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową znacznej wartości albo jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.
- § 6. Karom określonym w § 1–5 podlega odpowiednio także ten, kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę lub takiej korzyści żąda, albo uzależnia wykonanie czynności służbowej od jej otrzymania.

Podmiot

Powyższy przepis dotyczy, jak już wskazano, „łapownictwa biernego”. W niektórych opracowaniach nosi on nazwę „sprzedajności pełniącego funkcję publiczną”. Należy rozpocząć od wskazania podmiotu przestępstwa, czyli osoby, która zdolna jest do popełnienia takiego czynu. Nie ma w tym wypadku wątpliwości, że mamy do czynienia z podmiotem indywidualnym, a dokładnie z osobą pełniącą funkcję publiczną. Zazwyczaj pojęcie to bezpośrednio łączymy z pojęciem funkcjonariusza publicznego, które zostało zdefiniowane w art. 115 § 13 kk.

PRZESTĘPSTWO ŁAPOWNICTWA

§ 13. Funkcjonariuszem publicznym jest:

- 1) Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) poseł, senator, radny;
- 2a) poseł do Parlamentu Europejskiego;
- 3) sędzia, ławnik, prokurator, funkcjonariusz finansowego organu postępowania przygotowawczego lub organu nadzornego nad finansowym organem postępowania przygotowawczego, notariusz, komornik, kurator sądowy, syndyk, nadzorca sądowy i zarządca, osoba orzekająca w organach dyscyplinarnych działających na podstawie ustawy;
- 4) osoba będąca pracownikiem administracji rządowej, innego organu państwowego lub samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba w zakresie, w którym uprawniona jest do wydawania decyzji administracyjnych;
- 5) osoba będąca pracownikiem organu kontroli państwowej lub organu kontroli samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe;
- 6) osoba zajmująca kierownicze stanowisko w innej instytucji państwowej;
- 7) funkcjonariusz organu powołanego do ochrony bezpieczeństwa publicznego albo funkcjonariusz Służby Więziennej;
- 8) osoba pełniąca czynną służbę wojskową, z wyjątkiem terytorialnej służby wojskowej pełnionej dyspozycyjnie;
- 9) pracownik międzynarodowego trybunału karnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe.

Należy jednak zaznaczyć, że osoba pełniąca funkcję publiczną niekoniecznie musi być funkcjonariuszem publicznym w rozumieniu powyższej ustawy, ponieważ wyżej wymieniony art. 115 w § 19 daje nam wyraźne wskazanie, że poza wymienionymi już funkcjonariuszami funkcję tę mogą pełnić także inne osoby.

§ 19.

Osobą pełniącą funkcję publiczną jest funkcjonariusz publiczny, członek organu samorządowego, osoba zatrudniona w jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, chyba że wykonuje wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba, której uprawnienia i obowiązki w zakresie działalności publicznej są określone lub uznane przez ustawę lub wiążącą Rzeczpospolitą Polską umowę międzynarodową.

Katalog osób pełniących funkcje publiczne zawiera także ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2020 r. poz. 2141), która w art. 4 podaje definicję legalną tego określenia.

Art. 4. [Osoby pełniące funkcje publiczne]

Osobami pełniącymi funkcje publiczne w rozumieniu ustawy są:

- 1) Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) poseł, senator, poseł do Parlamentu Europejskiego;
- 3) osoba zajmująca kierownicze stanowisko państwowe w rozumieniu ustawy z dnia 31 lipca 1981 r. o wynagrodzeniu osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe (Dz. U. z 2020 r. poz. 1637);
- 4) członek Rady Polityki Pieniężnej;
- 5) członek Zarządu Narodowego Banku Polskiego;
- 6) członek Kolegium Instytutu Pamięci Narodowej;

- 7) Prezes Narodowego Funduszu Zdrowia i jego zastępcy;
- 8) Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i jego zastępcy;
- 9) Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i jego zastępcy;
- 10) Przewodniczący, Zastępcy Przewodniczącego oraz członkowie Komisji Nadzoru Finansowego;
- 11) osoby wchodzące w skład służby zagranicznej w rozumieniu ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej (Dz. U. z 2020 r. poz. 1854);
- 11a) niebędące członkami służby zagranicznej w rozumieniu ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej osoby:
 - a) o których mowa w art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej,
 - b) zatrudnione w placówce zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie umowy o pracę w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1320),
 - c) zatrudnione w ministerstwie obsługującym ministra właściwego do spraw zagranicznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 537),
 - d) zatrudnione w jednostkach organizacyjnych nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw zagranicznych – o ile osoby te są obywatelami polskimi;
- 11b) osoby, o których mowa w art. 2a ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o służbie zagranicznej, o ile osoby te są obywatelami polskimi;
- 12) osoby powołane lub mianowane na podstawie przepisów innych ustaw na inne, niż wymienione w pkt 3–11 i 14, stanowiska przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Sejm, Prezydium Sejmu, Senat, Prezydium Senatu, Sejm i Senat, Marszałka Sejmu, Marszałka Senatu lub Prezesa Rady Ministrów;
- 13) prezes sądu;
- 14) sędzia i prokurator;
- 15) kierownik powszechnej jednostki organizacyjnej prokuratury;
- 16) radca Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej;
- 17) organ i członek organu jednostki samorządu terytorialnego, organu związku jednostek samorządu terytorialnego oraz organu jednostki pomocniczej jednostki samorządu terytorialnego, której obowiązek utworzenia wynika z ustawy;
- 17a) członek zarządu związku metropolitalnego;
- 18) członek rady uczelni, rektor, członek kolegium elektorów, członek senatu, osoba będąca członkiem organu w rozumieniu art. 17 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r. poz. 85, 374, 695, 875 i 1086), osoba pełniąca funkcję organu w rozumieniu tego przepisu, prezydent federacji podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki, członek zgromadzenia federacji podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki, osoba ubiegająca się o tytuł profesora, członek Rady Doskonałości Naukowej, członek Polskiej Komisji Akredytacyjnej, członek Komisji Ewaluacji Nauki oraz członek Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego;
- 18a) Dyrektor Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej i jego zastępcy;
- 18b) członkowie Rady Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej;
- 18c) Prezes i Wiceprezesi Centrum Łukasiewicz;

- 19) członek rady nadzorczej, członek zarządu, dyrektor programu i jego zastępcy, wydawca lub autor audycji publicystycznej lub informacyjnej oraz dyrektor terenowego oddziału i agencji „Telewizji Polskiej – Spółka Akcyjna”, „Polskiego Radia – Spółka Akcyjna”, a także członek Zarządu, członek Rady Nadzorczej oraz członek Rady Programowej „Polskiej Agencji Prasowej – Spółka Akcyjna”, dyrektor oddziału, dyrektor biura, redaktor naczelny „Polskiej Agencji Prasowej – Spółka Akcyjna” oraz członek rady nadzorczej, członek zarządu, dyrektor i jego zastępcy w spółce radiofonii regionalnej;
- 20) (utracił moc);
- 21) (utracił moc);
- 22) dyrektor generalny Najwyższej Izby Kontroli oraz pracownicy Najwyższej Izby Kontroli nadzorujący lub wykonujący czynności kontrolne;
- 23) (utracił moc);
- 24) osoby zajmujące kierownicze stanowiska:
 - a) w urzędach organów władzy publicznej, w tym naczelnych i centralnych organach administracji państwowej: dyrektora departamentu lub jednostki równorzędnej, jego zastępcy oraz naczelnika wydziału lub jednostki równorzędnej,
 - b) w administracji rządowej w województwie: dyrektora i jego zastępcy, kierownika zespołonej służby, inspekcji lub straży i jego zastępcy, kierownika w organie administracji niezespołonej i jego zastępcy;
- 25) osoba zajmująca wysokie stanowisko państwowe w rozumieniu ustawy z dnia 24 sierpnia 2006 r. o państwowym zasobie kadrowym i wysokich stanowiskach państwowych (Dz. U. poz. 1217, z późn. zm.), inne niż wymienione w pkt 3, 7, 11 i 24;
- 26) pracownicy Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego zajmujący stanowiska dyrektora pionu i jego zastępcy, dyrektora departamentu lub jednostki równorzędnej i jego zastępcy oraz naczelnika wydziału lub jednostki równorzędnej;
- 27) pracownicy Narodowego Banku Polskiego zajmujący stanowiska dyrektora departamentu lub jednostki równorzędnej, jego zastępcy oraz naczelnika wydziału lub jednostki równorzędnej, jego zastępcy oraz doradcy prezesa, terenowego koordynatora inspekcji, głównego specjalisty kierującego zespołem, kierownika zespołu, kierownika sekcji i głównego specjalisty;
- 28) pracownicy Instytutu Pamięci Narodowej;
- 29) członek Rady Narodowego Funduszu Zdrowia, dyrektor i zastępcy dyrektora oddziału wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia, dyrektor i zastępcy dyrektora departamentów (komórek równorzędnych) w centrali Narodowego Funduszu Zdrowia oraz główny księgowy Narodowego Funduszu Zdrowia;
- 29a) kontrolerzy w rozumieniu art. 61e ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2020 r. poz. 1398, 1492, 1493, 1570 i 1875);
- 30) dyrektor (kierownik) komórki organizacyjnej w centrali Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, dyrektor oddziału w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych i ich zastępcy;
- 31) dyrektor biura centrali Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, dyrektor oddziału regionalnego Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i ich zastępcy;
- 32) skarbnik województwa, powiatu lub gminy oraz sekretarz powiatu lub gminy;
- 32a) skarbnik związku metropolitalnego oraz sekretarz związku metropolitalnego;
- 33) prezes, wiceprezes i członkowie samorządowych kolegiów odwoławczych;
- 34) pracownicy regionalnych izb obrachunkowych zajmujący stanowiska: prezesa, członka kolegium, naczelnika wydziału oraz inspektora do spraw kontroli;
- 35) (uchylony);
- 36) członek zarządu, członek rady nadzorczej banku państwowego;
- 37) dyrektor przedsiębiorstwa państwowego, jego zastępca oraz osoba zarządzająca przedsiębiorstwem na podstawie umowy o zarządzanie przedsiębiorstwem państwowym;
- 38) (uchylony);
- 39) członek zarządu, członek rady nadzorczej spółki handlowej z udziałem Skarbu Państwa, w której udział Skarbu Państwa przekracza 50% kapitału zakładowego lub 50% liczby akcji;
- 40) członek zarządu, członek rady nadzorczej w spółce handlowej z udziałem jednostki samorządu terytorialnego, w której udział jednostki samorządu terytorialnego przekracza 50% kapitału zakładowego lub 50% liczby akcji;
- 41) (uchylony);
- 42) osoba będąca przedstawicielem Skarbu Państwa w radzie nadzorczej spółki handlowej innej niż wymieniona w pkt 39;
- 43) osoba będąca przedstawicielem jednostki samorządu terytorialnego w radzie nadzorczej spółki handlowej, innej niż wymieniona w pkt 40;
- 44) pracownicy nauki i szkolnictwa wyższego:
 - a) (utraciła moc),
 - b) osoba pełniąca funkcję kierowniczą albo głównego księgowego w uczelni publicznej,
 - c) osoba zajmująca stanowisko dyrektora instytutu, wicedyrektora instytutu, kanclerza, głównego księgowego, prezesa, wiceprezesa, sekretarza naukowego w Polskiej Akademii Nauk lub w instytucie badawczym,
 - d) osoba zajmująca w instytucie działającym w ramach Sieci Badawczej Łukasiewicz stanowisko dyrektora lub zastępcy dyrektora;
- 45) dyrektor szkoły publicznej lub niepublicznej;
- 46) dyrektor Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i dyrektor okręgowej komisji egzaminacyjnej;
- 47) adwokat, radca prawny, notariusz;
- 48) komornik;
- 49) (utracił moc);
- 50) (utracił moc);
- 51) audytor wewnętrzny w rozumieniu ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. poz. 2104, z późn. zm.);
- 52) (utracił moc);
- 53) (utracił moc);
- 54) dyrektor i zastępcy dyrektora Narodowego Centrum Badań i Rozwoju;
- 55) żołnierze zawodowi zajmujący stanowiska służbowe o stopniach etatowych pułkowników (komandorów) i generałów (admiralów) oraz zajmujący stanowiska służbowe komendantów wojskowych komend uzupełnień oraz ich zastępców;

PRZESTĘPSTWO ŁAPOWNICTWA

- 56) dyrektor i zastępcy dyrektora Narodowego Centrum Nauki;
- 57) dyrektor Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia;
- 58) osoba zatrudniona w jednostce organizacyjnej Krajowej Administracji Skarbowej w rozumieniu art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. z 2018 r. poz. 508, z późn. zm.) albo funkcjonariusz Służby Celno-Skarbowej;
- 59) Szef Krajowej Administracji Skarbowej i jego zastępcy;
- 60) członek zarządu polskiego związku sportowego;
- 61) Dyrektor Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego i jego zastępcy, członkowie Rady Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego;
- 61a) Dyrektor Instytutu Współpracy Polsko-Węgierskiej im. Wacława Felczaka i jego zastępcy;
- 61b) Dyrektor Polskiego Instytutu Ekonomicznego i jego zastępcy;
- 61c) Dyrektor Instytutu Europy Środkowej i jego zastępcy;
- 62) osoba zatrudniona w Straży Marszałkowskiej i funkcjonariusz Straży Marszałkowskiej;
- 63) Komendant Straży Marszałkowskiej i jego zastępcy;
- 64) osoby pełniące funkcje organów albo wchodzące w skład organów Polskiego Związku Łowieckiego;
- 65) członkowie zarządu koła łowieckiego lub komisji rewizyjnej koła łowieckiego;
- 66) Prezes i zastępcy Prezesa Agencji Badań Medycznych oraz osoba pełniąca obowiązki Prezesa Agencji Badań Medycznych;
- 67) członkowie Rady Agencji Badań Medycznych;
- 68) Prezes Polskiej Agencji Nadzoru Audytowego, Zastępca Prezesa Polskiej Agencji Nadzoru Audytowego oraz członkowie Rady Polskiej Agencji Nadzoru Audytowego;
- 69) państwowi inspektorzy sanitarni.

Ten bardzo długi wykaz osób pełniących funkcję publiczną należy jeszcze poszerzyć, jak wskazano – są to postaci, które jednoznacznie wymieniono w aktach normatywnych, jednak trzeba pamiętać, że w polskim systemie prawnym obowiązuje także związanie uchwałami Sądu Najwyższego. Przykładowo w uchwale tego organu z 23 marca 2020 r., I KZP 35/01, rozstrzygnięto spór dotyczący prezesa zarządu jednej z poznańskich spółdzielni mieszkaniowych, którego sąd okręgowy uznał za winnego przyjęcia łapówki znacznej wartości w związku z pełnieniem funkcji publicznej. Rozstrzygając tę sprawę trzysobowy skład Sądu Najwyższego miał wątpliwości, czy prezes spółdzielni mieszkaniowej może odpowiadać na podstawie art. 228 kk. W związku z powyższym skierował on odpowiednie pytanie prawne do składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, który zdecydował, że pełnienie funkcji publicznej w rozumieniu art. 228 § 1 kk obejmuje tylko takie czynności wykonywane przez prezesa zarządu spółdzielni mieszkaniowej, na podstawie art. 55 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 2020 r. poz. 275, z późn. zm), które wiążą się z dysponowaniem środkami publicznymi. Ustalił on zatem, że funkcję publiczną, w rozumieniu art. 228 § 1 kk, sprawuje między innymi osoba, która dysponuje środkami publicznymi. Wskazana uchwała stanowi kontynuację poglądu Sądu Najwyższego, zgodnie z którym pojęcie „funkcji publicznej” należy łączyć ze „środkami publicznymi”.

W innej uchwale stwierdził on bowiem, iż pełnienie funkcji publicznej, o której mowa w art. 228 § 1 kk, obejmuje czynności ordynatora w publicznym zespole opieki zdrowotnej, zarówno związane z administrowaniem, jak i udzielaniem świadczeń zdrowotnych – wymienionych w art. 2 ustawy z 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (Dz. U. z 2020 r. poz. 514, z późn. zm.) oraz w art. 3 ustawy z 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej – finansowanych ze środków publicznych. Wskazane stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone zostało także pośrednio w orzeczeniu, w którym funkcję publiczną przypisuje się dyrektorowi przedsiębiorstwa państwowego. Wszystkie wskazane powyżej orzeczenia stanowią próbę zarysowania nowego ujęcia wyrażenia funkcja publiczna. Należy podkreślić, iż ostatnio żadne zagadnienie prawne z części szczególnej Kodeksu karnego nie stanowiło tak często przedmiotu rozstrzygnięcia ze strony Sądu Najwyższego, jak właśnie pojęcie „funkcji publicznej”⁶. Należy zatem stwierdzić, że pojęcie osoby pełniącej funkcję publiczną, czyli podmiotu w treści art. 228 kk, należy traktować bardzo szeroko. Obejmuje ono zarówno jednostki wymienione w aktach normatywnych, jak i osoby, których publiczny charakter został ustalony w drodze orzeczeń sądowych. Można w takim przypadku przyjąć, iż katalog takich postaci może zostać jeszcze poszerzony. Pewne jest natomiast, że omówione tu pojęcie osoby pełniącej funkcję publiczną może być także przeniesione do rozważań dotyczących innych przepisów zajmujących się tematyką korupcji.

Strona podmiotowa

Kolejnym elementem składającym się na definicję łapownictwa opisanego w rozważanej tutaj normie prawnej jest strona podmiotowa. Można bez wątpliwości stwierdzić, że popełnienie czynu z art. 228 kk jest działaniem umyślnym, wskazuje na to zarówno logiczne wnioskowanie, gdzie nie sposób jest uzasadnić zdarzenia, w którym przyjmujący korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę działa nieumyślnie, jak również zasady ogólne prawa karnego, gdzie w cytowanym już art. 8 kk wskazano, że zbrodnię można popełnić tylko umyślnie, występki można popełnić także nieumyślnie, jeżeli ustawa tak stanowi. Omawiany artykuł penalizuje zachowanie, które stanowi występki, w związku z czym możliwe byłoby karanie osoby działającej nieumyślnie, jednak żaden z paragrafów interesującego nas przestępstwa nie wskazuje takiej możliwości. Należy tutaj przedstawić kwestię podziału na zbrodnie i występki, którą reguluje art. 7 kk.

Art. 7.

§ 1. *Przestępstwo jest zbrodnią albo występkiem.*

§ 2. *Zbrodnią jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą.*

§ 3. *Występkiem jest czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc.*

Z powyższego jasno wynika, że łapownictwo bierne jest występkiem ze względu na wymiar kary, który wynosi w typie podstawowym od 6 miesięcy do lat 8 pozbawienia wolności, zaś w maksymalnej wysokości w typie kwalifikowanym, wyróżniającym się przyjęciem korzyści majątkowej znacznej wartości – karą pozbawienia wolności od lat 2 do 12. Dalej należy rozważyć, czy działanie sprawcy musi charakteryzować się zamiarem bezpośrednim, czy też może występować w za-

miarze ewentualnym. O ile do bezpośredniości działania nie ma żadnych wątpliwości, o tyle kwestia ewentualności zamiaru może rodzić pewne pole do rozważań dla teoretyków prawa. Pamiętajmy, że w realnym życiu gama zachowań ludzkich jest nieograniczona i można zastanawiać się nad sytuacjami, które polegają na domniemanej zgodzie sprawcy na przyjęcie korzyści. Do takich przykładów należy pozostawienie łapówki lub nie przez zainteresowanego, co nie zmienia zachowania osoby pełniącej funkcję publiczną, która niezależnie od wskazanego działania i tak zrealizuje swoje obowiązki. Innym przykładem jest potraktowanie takiej korzyści jako dowodu wdzięczności, co powszechnie jest akceptowane w przypadku niektórych zawodów. Pojawiają się także wątpliwości w sytuacji korzyści, która niekoniecznie związana jest z pełnioną funkcją, jak wyraźnie wskazuje § 1 omawianego artykułu. Wówczas można byłoby się zastanawiać nad działaniem sprawcy w zamiarze ewentualnym, czyli jak mówi art. 9 kk, funkcjonariusz nie chce popełnić danego czynu zabronionego, jednak przewidując możliwość jego popełnienia, godzi na wystąpienie jego skutków. Są to jednak wszystko rozważania teoretyczne, łączące się niewątpliwie z kwestiami natury psychologicznej lub socjologicznej i niestanowiące treści niniejszego opracowania, należy je pozostawić do rozstrzygnięcia badaczom tego zagadnienia oraz wymiarowi sprawiedliwości. Podsumowując, trzeba jednoznacznie stwierdzić, że przestępstwo łapownictwa biernego musi być popełnione umyślnie i nie występuje w formie nieumyślności.

Przedmiot

Przedmiotem ochrony w art. 228 kk jest – jak mówi tytuł rozdziału XXIX Kodeksu karnego, w którym znajduje się powyższy przepis – prawidłowa działalność instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego. Dlatego należy w tym miejscu przypomnieć, czym jest korupcja oraz jakie powoduje ona skutki. Słownik języka polskiego PWN zrównuje korupcję z łapownictwem i mówi, iż łapownictwo, przekupstwo, korupcja w prawie polskim to przestępstwo polegające na przyjmowaniu (łapownictwo biernie, czyli sprzedajność) korzyści majątkowej lub osobistej (albo ich obietnicy) przez funkcjonariuszy publicznych lub też na udzieleniu ich (łapownictwo czynne, czyli przekupstwo)⁷. Dodać trzeba jednak, że korupcja, łacińskie „corruptio”, czyli zepsucie, nie stanowi zjawiska charakterystycznego wyłącznie dla ustroju demokratycznego, jest jednak szczególnie niebezpiecznym zagrożeniem właśnie dla demokracji, bowiem przekreśla większość zasad demokratycznych, na których tego typu państwo się opiera. Przede wszystkim jest zaprzeczeniem zasady równości wobec prawa, praworządności, sprawiedliwości oraz uczciwej konkurencji. Wydatnie przyczynia się do spadku zaufania do osób piastujących ważne stanowiska państwowe, a co za tym idzie, obniża postawę szacunku wobec państwa i jego organów oraz instytucji, zniechęca do udziału w życiu społecznym i politycznym, negatywnie wpływa na stan gospodarki wolnorynkowej, wreszcie marnotrawione bądź źle wykorzystywane są finanse państwowe. Pod tym terminem kryje się nadużywanie publicznego stanowiska, pełnionej funkcji i uprawnień z tego tytułu przysługujących w celu uzyskania prywatnych korzyści oraz realizacji osobistych celów. Zjawisko to jest bardzo częste w wielu państwach, może występować także praktycznie na każdym poziomie organizacji, od zwykłych pracowników w firmach, nauczycieli czy lekarzy, po sfery rządzące, polityków, wysoko postawionych urzędników państwowych, a nawet osoby tworzące państwowy wymiar sprawiedliwości⁸.

Dlatego trzeba jednoznacznie stwierdzić, że korupcja jest zła – dla człowieka, dla społeczności, dla państwa, dla gospodarki. Prowadzi do marnotrawienia środków publicznych. Narusza zasadę wolności rynkowej. Realizuje cele jakiejś osoby lub grupy wbrew prawu i dobru ogólnemu. Pozbawia obywateli poczucia bezpieczeństwa, że chroni ich czytelne i przejrzyste prawo. Korupcja jest zjawiskiem negatywnym nie tylko etycznie, ma także negatywne skutki ekonomiczne dla państwa. Ogranicza inwestycje, hamuje rozwój, skutkuje podejmowaniem złych decyzji gospodarczych. Na korupcji tracimy więc wszyscy. Przeciwdziałanie korupcji jest priorytetowym zadaniem rządu, a każdy obywatel ma prawo do tego, aby jego sprawy były załatwiane bez dodatkowego płacenia, zgodnie z przepisami⁹.

Strona przedmiotowa

Po tych informacjach należy wyjaśnić, na czym polega łapownictwo spenalizowane w art. 228 kk, czyli określić, jaka jest jego strona przedmiotowa. W ramach tego przepisu możemy mieć do czynienia z kilkoma rodzajami zachowania:

- przyjęciem korzyści majątkowej,
- przyjęciem obietnicy korzyści majątkowej,
- przyjęciem korzyści osobistej,
- przyjęciem obietnicy korzyści osobistej,
- żądaniem korzyści majątkowej,
- żądaniem korzyści osobistej.

Aby móc stwierdzić, jakie zachowania są karalne na mocy omawianego przepisu, należy najpierw wyjaśnić, co oznacza pojęcie „korzyść majątkowa”. Chodzi tu o rozumienie tego pojęcia na gruncie prawa karnego. Definicję znajdziemy w art. 115 § 4 Kodeksu karnego, który stwierdza, że korzyścią majątkową lub osobistą jest korzyść zarówno dla siebie, jak i dla kogo innego. Korzyść tę mogą stanowić rzeczy, świadczenia, prawa majątkowe, takie jak darowizna, zwolnienie z długu, zawarcie korzystnej umowy lub wygranie przetargu. Nie traktuje się jak korzyści majątkowej na przykład kwiatów, drobnych upominków i tym podobnych przedmiotów. Czym innym jest „korzyść osobista”. Uważa się, że jest to korzyść, która nie ma wartości materialnej. Może nią być uzyskanie w związku z aktem przekupstwa ograniczenie obowiązków, ogólne polepszenie sytuacji zawodowej oraz podobne benefity. Odróżnienie, czy dana korzyść ma charakter majątkowy czy osobisty jest trudne. Za kryterium może służyć pytanie, czy zaspokaja ona potrzeby materialne czy niematerialne. Wyrażenie „przyjęcie obietnicy korzyści majątkowej lub osobistej” oznacza, że złożenie przez kogoś obietnicy powoduje u osoby przyjmującej stan oczekiwania na udzielenie danej korzyści. Jest to wyrażenie przez tę osobę zgody na uzyskanie korzyści w przyszłości. Natomiast sformułowanie „żądanie korzyści” oznacza złożenie oświadczenia przez osobę pełniącą funkcję publiczną lub danie innej osobie do zrozumienia, że osoba pełniąca taką funkcję domaga się udzielenia korzyści w związku z pełnioną funkcją w zamian za coś, co powinna świadczyć bezpłatnie¹⁰.

Podstawowy typ łapownictwa biernego polega na przyjęciu łapówki albo jej obietnicy w związku z pełnieniem funkcji publicznej. Sprawca czynu z art. 228 §1 kk podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. W odniesieniu do tego typu czynu ustawodawca przewidział wypadek mniejszej wagi, opisany w § 2, zagrożony grzywną, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Chodzi tu o przestępstwa, których okoliczności popełnienia i cechy sprawcy sprawiają,

PRZESTĘPSTWO ŁAPOWNICTWA

że czyn jego zasługuje na znacznie łagodniejszą karę, na przykład przyjęcie symbolicznej korzyści za wykonanie obowiązku służbowego po godzinach pracy, pomoc w skompletowaniu dokumentów przez petenta czy udzielenie informacji, jeżeli przyjmujący nie był do tego zobowiązany. Wypadek mniejszej wagi obejmuje te odmiany czynów typu podstawowego, w których stopień społecznej szkodliwości oraz wina sprawcy są znacznie niższe niż w przypadku typu podstawowego, a nie są jeszcze tak minimalne, że można je uznać za znikomo szkodliwe, odejmujące czynowi charakter przestępczy.

Karą pozbawienia wolności od 1 roku do lat 10, określoną w art. 228 § 3 kk, zagrożone jest przyjęcie korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy za zachowanie stanowiące naruszenie przepisów prawa, którym może być przykładowo przyjęcie korzyści majątkowej przez urzędnika w zamian za wydanie dokumentu poświadczającego nieprawdę, bezpodstawne umorzenie podatku, zaniechanie zawiadomienia organów ścigania o przestępstwie przez osobę do tego zobowiązaną. Takiej samej karze podlega sprawca, który uzależnia wykonanie czynności służbowej od otrzymania korzyści majątkowej lub osobistej bądź jej obietnicy, oraz sprawca, który takiej korzyści żąda, co wynika z § 4. Żądać korzyści można zarówno przed dokonaniem czynności służbowej, jak i po nim, natomiast w wypadku uzależnienia wykonania czynności od wręczenia korzyści majątkowej, korzyść jest warunkiem podjęcia czynności i dlatego musi ono poprzedzać wykonanie czynności. W obydwu zachowaniach inicjatywa korupcyjna wychodzi od osoby pełniącej funkcję publiczną, przy czym chodzi tu zarówno o wykonanie czynności służbowej, jak i zaniechanie jej wykonania, opóźnienie, przyspieszenie, dokonanie lub niedokonanie w pożądanym przez petenta miejscu i czasie itp.

Najsurowszą karą, bo od 2 lat do 12 lat pozbawienia wolności, przewidzianą w § 5, zagrożone jest zachowanie polegające na przyjęciu przez osobę pełniącą funkcję publiczną korzyści majątkowej znacznej wartości albo jej obietnicy, to znaczy korzyści, której wartość w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza 200 000 złotych, co wynika z treści art. 115 § 5 kk. Przyjęcie korzyści bądź jej obietnicy, aby było karalne, musi pozostawać w związku z pełnieniem przez sprawcę funkcji publicznej. Chodzi tu o związek łapówki z działalnością osoby pełniącej funkcję publiczną, na przykład gdy łapówkę dano dla uniknięcia niekorzystnej decyzji, uzyskania przychylnego stanowiska bądź też mając na uwadze całokształt działalności. Związek ten zachodzi również wtedy, gdy sprzedajna osoba przyjęła łapówkę za czynność już dokonaną, na którą łapówka nie miała wpływu. Związek ten oznacza zatem zarówno związek z konkretnymi czynnościami służbowymi, jak i z całokształtem urzędowania. Sprawca nie musi być przy tym wyłącznie kompetentny do załatwienia danej sprawy, wystarczy, że działa na pewnym jej etapie i może wpłynąć na decyzję końcową. Łapownictwa może dopuścić się więc zarówno osoba załatwiająca daną sprawę ostatecznie, jak również osoba przygotowująca, chociażby w ograniczonym zakresie, podstawę rozstrzygnięcia, a także osoba powołana do czynności opiniodawczych. Przyjmuje się, że wręczenie i przyjęcie zwyczajowo przyjętego w danym środowisku wyrazu uznania w postaci kwiatów, słodyczy, drobnego upominku pozbawione jest cech przestępstwa. Jeżeli podarunki tylko wyrażają wdzięczność ofiarodawców i mają symboliczną wartość pieniężną to, mimo iż stanowią korzyść majątkową, nie mogą być traktowane jako łapówka. Ważny jest tutaj element dobrowolności. Łapówka ma charakter ekwiwalentny. Ten, kto daje łapówkę, zawsze liczy na jakąś korzyść ze strony przyjmującego, zabiega

o jego względy w nadziei, że ten mu się odwdzięczy w przyszłości. Dający podarunek odwdzięcza się za wykonaną usługę, nie licząc wcale na względy biorącego. Granica między formami wdzięczności a łapownictwem jest bardzo płynna. Dlatego też, dokonując jego oceny, należy łącznie rozważać takie okoliczności, jak: rozmiar i charakter przyjmowanej korzyści, jej cel, osobę przyjmującą korzyść, zwyczaj obowiązujący w danej grupie społecznej oraz stopień społecznej szkodliwości¹¹.

Przedstawione powyżej informacje ułatwią nam w znacznej mierze zdefiniowanie kolejnej formy korupcji, a mianowicie „łapownictwa czynnego” zwanego inaczej „przekupstwem”. Wskazane definicje i wyjaśnienia wielokrotnie będą odnosiły się do omawianego w tym miejscu zagadnienia, dlatego nie będą powtarzane i należy je wszystkie traktować łącznie zarówno dla art. 228 kk, jak i art. 229 kk.

ŁAPOWNICTWO CZYNNE

Art. 229 kk

- § 1. Kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w związku z pełnieniem tej funkcji, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
- § 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
- § 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 działa, aby skłonić osobę pełniącą funkcję publiczną do naruszenia przepisów prawa lub udziela albo obiecuje udzielić takiej osobie korzyści majątkowej lub osobistej za naruszenie przepisów prawa, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.
- § 4. Kto osobie pełniącej funkcję publiczną, w związku z pełnieniem tej funkcji, udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.
- § 5. Karom określonym w § 1–4 podlega odpowiednio także ten, kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej, w związku z pełnieniem tej funkcji.
- § 6. Nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w § 1–5, jeżeli korzyść majątkowa lub osobista albo ich obietnica zostały przyjęte przez osobę pełniącą funkcję publiczną, a sprawca zawiadomił o tym fakcie organ powołany do ścigania przestępstw i ujawnił wszystkie istotne okoliczności przestępstwa, zanim organ ten o nim się dowiedział.

Podmiot

Podmiot w omawianym przepisie Kodeksu karnego jest powszechny, czyli jak wcześniej wyjaśniono, jest to każdy człowiek zdolny do czynności prawnych. Nie musi on posiadać żadnych cech szczególnych. Zgodnie z § 1 omawianego artykułu przekupstwo polega na udzieleniu korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy innej osobie w związku z pełnioną przez nią funkcją publiczną. Realizacja tego typu przekupstwa jest niezależna od tego, kto był inicjatorem udzielenia korzyści lub jej obietnicy. Podmiotem przekupstwa może być każdy, w tym także osoba pełniąca funkcję publiczną, jeżeli udziela innej osobie pełniącej taką funkcję korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy w zamian za korzystną decyzję, poparcie sprawy i tym podobne. Przy czym udzielenie korzyści majątkowej lub osobistej oznacza pośrednie lub bezpośrednie dostarczenie osobie pełniącej funkcję publiczną jakiegoś przysporzenia o charakterze materialnym czy też niematerialnym. Osoba, która przekazuje pieniądze pośrednikowi, celem udzielenia korzyści osobie pełniącej funkcję publiczną w związku z tą funkcją, wyczerpuje takim zachowaniem znamiona przestępstwa z art. 229 § 1 kk w formie dokonania, gdy pośrednik przekaze łapówkę, albo w formie usiłowania, gdy do udzielenia korzyści nie doszło¹².

Strona podmiotowa

Strona podmiotowa czynu opisanego w art. 229 kk jest umyślna, czyli sprawca, którym, jak już powiedziano, może być każda osoba, działa w celu dokonania opisanego przestępstwa. Działa on w celu uzyskania jakiejś korzyści dla siebie lub innej osoby w zamian za bezprawną korzyść udzieloną osobie pełniącej funkcję publiczną. Jest zainteresowany bezpośrednim załatwieniem sprawy lub uzyskaniem przychylności osoby korumpowanej i niejako przygotowuje się do spożytkowania jej w przyszłości. Tutaj także pojawiają się wątpliwości dotyczące działania sprawcy w zamiarze ewentualnym. Można ponownie powiedzieć, że istnieje teoretyczna możliwość wystąpienia tego typu zjawisk, jednak każda tego typu sytuacja rozpatrywana będzie indywidualnie.

Przedmiot

Przedmiotem ochrony, podobnie jak w przypadku łapownictwa biernego, będzie prawidłowa działalność instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego, zgodnie z treścią tytułu rozdziału, w którym ujęty jest art. 229 kk. Jednak trzeba pamiętać, że sprzedajność i przekupstwo godzą w zasady bezstronności i jednakowego traktowania obywateli oraz w prawidłowe funkcjonowanie systemu państwowego. Przedmiotem ochrony w obu przypadkach jest bezinteresowność osób pełniących funkcje publiczne oraz zaufanie społeczne do rzetelności działań instytucji państwowych i samorządu terytorialnego oraz instytucji publicznych w państwach obcych i organizacjach międzynarodowych¹³. Jednym słowem – zjawiska te niszczą systemy polityczne, społeczne i gospodarcze, niejednokrotnie doprowadzając do upadku całe państwa, z których wiele nie jest w stanie podnieść się z systemowej zapaści, w jakiej utrzymują je skorumpowane instytucje.

Strona przedmiotowa

Wskazując stronę przedmiotową art. 229 kk, nie będziemy już wracać do omówionych wyżej pojęć definiujących sprzedajność, takich jak: korzyść majątkowa i osobista, osoba pełniąca funkcję publiczną, mienie znacznej wartości czy przypadek mniejszej wagi, które występują także w treści interesującej nas normy prawnej. Natomiast wyraźną różnicą pomiędzy tymi formami łapownictwa jest sposób działania sprawcy. W przypadku łapownictwa biernego, opisanego w art. 228 kk, jest to przyjmowanie korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy, natomiast w sytuacji łapownictwa czynnego, wskazanego w art. 229 kk, sprawca udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej. Jak widać, są to dwie strony tego samego zjawiska, można w skrócie powiedzieć, że jeden bierze to, co drugi daje. Przekazując informację na temat budowy interesującego nas przepisu, trzeba stwierdzić, że artykuł 229 § 1 Kodeksu karnego penalizuje łapownictwo czynne, czyli przekupstwo, za które grozi kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. Paragraf 2 tego artykułu określa z kolei, iż w wypadku mniejszej wagi sprawca przekupstwa podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Oba te przepisy dotyczą czynu polegającego na udzieleniu lub obietnicy udzielenia korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną. Paragraf 3 zawierający typ kwalifikowany przekupstwa stanowi, iż jeśli działaniu osoby udzielającej lub obiecującej udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną towarzyszy nakłanianie do naruszenia przepisów prawa albo wprost udzielanie korzyści następuje w zamian za naruszenie obowiązku służbowego, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. Natomiast § 4 zawiera kolejny typ kwalifikowany, tym razem ze względu nie na formę działania, ale wartość korzyści, który przewiduje, iż jeżeli sprawca przekupstwa udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12¹⁴. Podobnie jak w art. 228 kk, również i w stosunku do sprawcy przestępstwa łapownictwa czynnego ustawodawca przewidział w § 5 dodatkowy, kwalifikowany typ przestępstwa, dotyczący sytuacji, gdy działanie, czyli udzielenie korzyści lub jej obietnica, skierowane jest do osób pełniących funkcję publiczną w państwie obcym lub organizacji międzynarodowej. W takiej sytuacji mogą być wymierzone kary określone w art. 229 § 1–4 kk. Wyżej wymienione przepisy zrównały odpowiedzialność w danym typie przestępstwa, zarówno tego, który korumpuje, jak i tego, który jest korumpowany. Istnieje jednak bardzo ważny wyjątek od tej zasady. W art. 229 § 6 kk czytamy, iż nie podlega karze sprawca czynnego łapownictwa, jeżeli korzyść lub jej obietnica zostały przyjęte przez osobę pełniącą funkcję publiczną, a sprawca zawiadomił o tym fakcie organy ścigania, zanim ten organ się o tym dowiedział. Sprawca również musi ujawnić wszystkie okoliczności popełnionego przestępstwa. Jest to bardzo istotna zmiana wprowadzona przez nowelizację kodeksu z czerwca 2003 r. mającą na celu złamanie solidarności pomiędzy biorcą i dawcą korzyści majątkowej lub osobistej. Jej założeniem jest zachęcenie osób, które dały łapówkę, do ujawnienia tego faktu, co ma się przyczynić do bardziej skutecznego zwalczania łapownictwa¹⁵. Jak wynika z powyższych informacji, zasadnicza różnica pomiędzy treścią art. 229 kk i art. 228 kk sprowadza się do sposobu działania sprawcy. W przypadku przekupstwa polega to na udzie-

PRZESTĘPSTWO ŁAPOWNICTWA

lanu korzyści, czyli można powiedzieć czynnym działaniu, a w przypadku sprzedajności – na przyjmowaniu korzyści, czyli biernym uczestnictwie w przeprowadzanej transakcji. Stąd pochodzą przymiotniki dodawane do powszechnej nazwy omawianego przestępstwa, to jest łapownictwa czynnego i biernego.

PODSUMOWANIE

Na zakończenie trzeba powiedzieć, że łapownictwo jest najbardziej rozpowszechnioną formą korupcji powodowaną lukratywnymi zyskami oraz innymi formami przynoszącymi korzyści w wyniku wpływu niektórych działań lub decyzji strony przyjmującej łapówkę lub korzystającej z niej. Pobudza ono procedury nadmiernej regulacji i biurokratyzacji. Łapownictwo może przyjmować formę transferu części zasobów do urzędników rządowych. Przekupstwo dokonane jest wtedy, gdy przedstawicielowi służb publicznych zaofiarowano, obiecano lub zagwarantowano te zasoby w zamian za natychmiast przeprowadzone lub oczekiwane działanie. Przekupstwo może być zainicjowane przez osobę domagającą się łapówki lub przez osobę ją oferującą. Korzyści mogą być różne, od pieniędzy i innych wartościowych rzeczy, po mniej oczywiste, takie jak nieuprawnione uzyskanie informacji czy zatrudnienie. Łapownictwo jako działalność nielegalna w zakresie relacji korupcyjnych jest dokonywane pomiędzy stronami zaangażowanymi, które poświęcają czas i zasoby, by uchronić ich tajemnicę przed niestabilnością i zniszczeniem reputacji w przypadku ostatecznego wycieku informacji¹⁶. Jak z powyższego wynika, informacje na temat omawianego zjawiska zawsze będą niepełne, co oczywiście bardzo utrudnia organom ścigania zwalczanie tego procederu, a jest on ogromnym zagrożeniem dla całego systemu funkcjonowania państwa.

nitor Prawniczy” 2002, nr 10, <https://czasopisma.beck.pl/monitor-prawniczy/artukul/osoba-pelniaca-funkcje-publiczna-jako-sprawca-przestepstwa-lapownictwa-biernego-z-art-228-1-kk-emglosaem/> [dostęp: 27.01.2021 r.].

- ⁷ Encyklopedia PWN, *Łapownictwo*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/lapownictwo;3934869.html> [dostęp: 27.01.2021 r.].
- ⁸ Eszkola.pl, *Korupcja – definicja, przykłady – WOS*, <https://eszkola.pl/wos/korupcja-4913.html> [dostęp: 27.01.2021 r.].
- ⁹ *Poradnik antykorupcyjny*, <https://antykorupcja.gov.pl/ak/archiwum-mswia/poradnik-antykorupcyjny/konsekwencje-korupcji/64,Konsekwencje-korupcji.html> [dostęp: 27.01.2021 r.].
- ¹⁰ M. Wypych, *Czym jest korupcja? Informator prawny*, Fundacja im. Stefana Batorego, https://www.batory.org.pl/ftp/program/przeciw-korupcji/publikacje/ czym_jest_korupcja.pdf [dostęp: 27.01.2021 r.].
- ¹¹ Afery Prawa, *Odpowiedzialność karna funkcjonariusza publicznego – przestępstwa korupcyjne*, <http://aferyprawa.eu/Prawo/Odpowiedzialnosc-karna-funkcjonariusza-publicznego-Przestepstwa-korupcyjne> [dostęp: 27.01.2021 r.].
- ¹² Kancelaria Prawa Karnego. Adwokat Mateusz Ziębaczewski, *Wręczenie, danie czy udzielenie łapówki lub pieniędzy – art. 229 kk*, <https://prawo-karne-adwokat.com.pl/wreczenie-danie-udzielenie-lapowki-pieniedzy-art-229> [dostęp: 27.01.2021 r.].
- ¹³ Afery Prawa, *Odpowiedzialność karna funkcjonariusza publicznego – przestępstwa korupcyjne*.
- ¹⁴ Infor.pl, *Kara za łapówkę*, <https://www.infor.pl/prawo/prawo-karne/przestepstwa-gospodarcze/293480,3,Kara-za-lapowke.html> [dostęp: 27.01.2021 r.].
- ¹⁵ M. Wypych, *Czym jest korupcja? Informator prawny*.
- ¹⁶ A. Stachowicz-Stanusch, A. Sworowska, *Oblicza korupcji: formy i typy zachowań*, „Organizacja i Zarządzanie” 2012, nr 1, <http://oamquarterly.polsl.pl/wp-content/uploads/2018/01/07-Stachowicz-Stanusch-Sworowska-KN17.pdf> [dostęp: 27.01.2021 r.].

¹ Wyrok SN z dnia 27 października 1995 r., III KRN 118/95, LEX nr 24861, <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/iii-km-118-95-wyrok-sadu-najwyzszego-520118557> [dostęp: 27.01.2021 r.].

² A. Limburska, *Prawo karne materialne. Typizacja przestępstw*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, prezentacja PowerPoint, <https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/students-resources/2.%20Typizacja%20przest%C4%99pstw.pdf> [dostęp: 27.01.2021 r.].

³ Wykłady.org, *Ustawowe znamiona przestępstwa*, http://www.prawo-karne.wyklady.org/wyklad/852_ustawowe-znamiona-przestepstwa.html [dostęp: 27.01.2021 r.].

⁴ Wikipedia, *Afera korupcyjna w polskiej piłce nożnej*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Afera_korupcyjna_w_polskiej_pi%C4%99czce_no%C5%BCnej#:~:text=Afera%20korupcyjna%20w%20polskiej%20pi%C4%99czce%20no%C5%BCnej%20medialne,ligowych%20i%20pucharowych%20pi%C4%99czki%20no%C5%BCnej%20m%C4%99czyzn%20w%20Polsce [dostęp: 27.01.2021 r.].

⁵ Infor.pl, *Korupcja w sporcie*, <https://www.infor.pl/prawo/prawo-karne/przestepstwa-gospodarcze/293150,Korupcja-w-sporcie.html> [dostęp: 27.01.2021 r.].

⁶ R. Zawłocki, *Osoba pełniąca „funkcję publiczną” jako sprawca przestępstwa łapownictwa biernego z art. 228 § 1 KK – glosa*, „Mo-

Summary

Legal definitions of the bribery crime in the polish system of the substantive criminal law

In the above publication two provisions concerning the phenomenon of the corruption, i.e. Art. 228 of the penal code, dealing with the passive bribery and Art. 229 of the penal code, presenting the active bribery, were discussed. A subject, a subjective side, an object and an objective side were presented by the author. The passive bribery is a behaviour, in which the public official, who receives an economic or private advantage, or its promise, plays the main role. The active bribery refers to a person who grants or promises to grant the economic or private advantage to the person performing the public function in relation to its execution. To sum up, it can be said, that the giving person acts actively, hands in or promises an advantage, whereas the public official behaves passively and expects the profit or at least its promise. Between these two sides of the corruption behaviour there is no an equality, because the Art. 229 § 6 of the Penal Code predicts that the person giving the benefit isn't liable to penalty, if the financial or private advantage or its promise were accepted by the person executing the public function and the perpetrator notified the law enforcement agency and revealed all essential facts of the crime, before this agency had learnt about it.

Tłumaczenie: Renata Cedro